

Engineering Synopses szerzőinek ezzel ellenkező véleménye megegyezik egy korábbi felmérés eredményével, amely szerint a megkérdezettek nagyobb többsége kedveli ezt a formát. Ez a felmérés vont le azt a következtetést is, hogy a felhasználók inkább elfogadják a szinopszis-folyóirat bevezetését, mint a szerzők.

Jelen vizsgálat eredménye arra enged következtetni, hogy míg azok, akik a *JCR* számára már dolgoztak, mérsékelten örülnek ennek a megoldásnak, azok pedig, akik soha nem voltak e lapnak szerzői, inkább ellenzik az új formát. Figyelembe kell venni azt is, hogy bár jelen esetben a *JCR* és a *JCS* szerzői a felmérésben egyenlő arányban vettek részt, sokkal nagyobb azoknak a szakembereknek a száma, akik még soha nem írtak a *JCR*-nek – a kisebbség az, akit megnyertek az ügynek.

/ROWLAND, J. F. B.: Synopsis journals as seen by their authors - Journal of Documentation, 17. köt. 2. sz. 1981. jún. p. 60–76./

(Dezső Zsigmondné)

A Német Szövetségi Köztársaság Országos Folyóirat Adatrendszere

A német könyvtárakban régi hagyomány a nyomtatott folyóiratjegyzékek kiadása, olykor egész vidékekre vagy városokra kiterjedően. Az elektronikus adatfeldolgozást egyes könyvtárak az 1960-as években kezdték bevezetni, eleinte egymástól függetlenül. Az első átfogóbb adatbázist a Göttingai Egyetemi Könyvtár építette ki az NSZK északi tartományainak könyvtári állománya alapján. Ezt követte egy másik regionális rendszer Hessen tartományban és egy harmadik Bajorországban. Jelenleg szervezés alatt áll a Német Szövetségi Köztársaság egészére kiterjedő Országos Folyóirat Adatrendszer – a Német Könyvtári Intézet és a berlini Állami Könyvtár közreműködésével.

Független (regionális) folyóiratrendszerek az NSZK-ban

Az észak-német regionális rendszer (Alsó Szászország és Schleswig-Holstein, Göttingen székhellyel)

A feldolgozás munkája 1967-ben indult meg, előbb a Göttingai Egyetemi Könyvtár állománya alapján, majd a vállalkozásba bekapcsolódtak más észak-német egyetemi és főiskolai könyvtárak is. A katalogizálás még a régi szabályok szerint történt, mert az új NSZK katalogizálási

szabályzat a munka megindulása idején még nem volt érvényben. Az adatokat Göttingában kumulálják, igen kevés kézi művelettel. Az adatbázis jelenleg 140 ezer címet tartalmaz. Az egységes regionális katalógust kétvétenként mikrofilmlapokon adják ki. A rendszer igen jól bevált, a könyvtárak együttműködése kitűnő.

Folyóirat adatrendszer Hessenben

Hessen tartományban az első központosított adatrendszert a Frankfurter Egyetemi Könyvtárban dolgozták ki. Ez a rendszer már az új német katalogizálási szabályok szerint dolgozik. A tartomány többi nagy könyvtára anyagának feldolgozására Frankfurtban regionális központ alakult, ahol a bibliográfiai adatokat ellenőrzik és hitelesítik. A Hessenben használt formátum megegyezik a nyugat-berlini országos adatbázis formátumával. A két rendszer nagyfokú egyezősége miatt 1981-től kezdődően az adatok automatikus cseréjét tervezik. A hesseni adatbázis 60 ezer címet és 120 ezer állományi tételt tartalmaz.

A folyóirat adatrendszer Bajorországban

Itt a müncheni Bayerische Staatsbibliothek anyagának rekatalogizálásával indult meg az adatrendszer kiépítése, az új német katalogizálási szabályzat szerint. Ez a jegyzék jelenleg csak 20 ezer címet tartalmaz, de ez előreláthatólag 60 ezerre fog bővülni. A rekatalogizálás ugyanis lassan megy. Hogy a regionális jegyzék elkészítését meggyorsítsák, elfogadnak minden géppel olvasható jegyzéket, tekintet nélkül azok formátumára. Ezért a jegyzék nem egyöntetű és duplikátumokat is tartalmaz. A provizórikus jegyzék 82 ezer címből áll.

A Német Szövetségi Köztársaság Országos Folyóirat Adatrendszere

Központi katalógusok már jóval a második világháborút megelőzően léteztek Németországban. 1951-ben egy új katalógus terve született meg a mindkét Németországban fellelhető külföldi folyóiratokra, mert sok könyvtár állományának egy része elveszett a háború folyamán. Ez volt a *Gesamtverzeichnis der ausländischen Zeitschriften und Serien (GAZS)*, amely 1966-ban, a kiegészítés 1977-ben készült el, és kb. 190 könyvtár állománya alapján 150 ezer külföldi folyóiratcímet tartalmazott. Ezzel párhuzamosan az 1960-as évek végén készült el a *Gesamtverzeichnis der deutschsprachigen Zeitschriften und Serien (GDZS)*.

1972-ben még egy katalógusrendszer, a *Gesamtverzeichnis der Zeitschriften und Serien (GZS)* összeállítását kezdték meg. Ez az 1971 óta megjelent új folyóiratokat

ill. a címváltozásokat tartalmazza. 1978-ban 26 ezer címet és csaknem 100 ezer állományi tételt foglalt magában.

A hetvenes években megérett a helyzet egy országos folyóirat adatbázis létrehozására is. Ennek alapján minden könyvtár képessé válik katalógusok és folyóiratjegyzékek készítésére géppel olvasható alakban, az új katalógizálási szabályoknak megfelelően.

A tervezett összefüggés a helyi és regionális rendszerek és az országos adatbázis között

A Német Szövetségi Köztársaság tartományi szerkezete miatt nem látszott megvalósíthatónak egy teljesen centralizált rendszer létrehozása. Így kétszintes rendszer létrehozatala mellett döntöttek:

1. A *regionális rendszerek* saját fájlokkal, saját adatfeldolgozó egységekkel rendelkeznek és központi szerkesztőséget tartanak fenn. A regionális központ megkapja a hozzá tartozó könyvtárak katalógus adatait részben géppel olvasható formában, részben katalóguscédulákon. Ezeket az adatokat egységes, géppel olvasható jegyzékben foglalja össze, utalással a helyi előfordulásokra. A regionális rendszerek jelenleg egymástól függetlenül működnek, de a jövőben várhatóan egységes programmal.
2. Az *Országos Folyóirat Adatrendszer* a regionális rendszereket kapcsolja össze, Nyugat-Berlin székhellyel. Az országos rendszer összesíti a regionális fájlkat. Azoknak a könyvtáraknak az állományát, amelyek nem vesznek részt a könyvtárközi kölcsönző szolgálatban, nem veszi fel a jegyzékbe. Az adatok alapján a központ kumulatív jegyzékeket készít a regionális adatokból, géppel olvasható formában. Ezenkívül elkészíti az országos központi folyóirat-katalógust, és adatokat cserél más rendszerekkel, pl. a MARC-kal.

Jelenleg azonban csak a hesseni regionális rendszer rendelkezik az adatszolgáltatáshoz megfelelő személyzetrel és eszközökkel. A nagyobb könyvtáraknak mintegy a fele amúgyis közvetlen kapcsolatban van az országos rendszerrel. Ezért az eredeti elképzelést úgy módosították, hogy a könyvtárak a független regionális adatbázisok helyett közvetlenül az országos rendszerhez csatlakozhassanak.

Az Országos Adatrendszer szerkezete és feldolgozása

Az Országos Folyóirat Adatrendszert a Könyvtártechnológiai Intézet (Institute on Library Technology) és a berlini Állami Könyvtár együttesen dolgozta ki. Az adatbázis jelenleg 200 ezer címet és 600 ezer állományi tételt tartalmaz, amelyek kb. 1000 könyvtárból kerültek ki. Az évi szaporulat kb. 40 ezer új cím és 120 ezer állományi tétel.

Az adatbázis tárgykörök szerinti megoszlása a következő:

Közgazdaságtan és társadalomtudományok	27%
Humán tudományok	19%
Műszaki tudományok és technológia	11%
Természettudományok	10%
Jog	8%
Orvostudomány	7%
Művészettörténet	3%
Általános	15%

A feldolgozás alapelve az, hogy minden adatot egyszer vesznek fel, valamennyi felhasználó számára alkalmas módon. Az adatokat tárolják és a felhasználók rendelkezésére bocsátják. A rendszer centralizált, és három fő fájlból áll:

cím-fájl,
testületi szerző fájl,
állományi fájl.

Az első két bibliográfiai fájl nem változtatható, míg az állományi adatokat állandóan javítják a könyvtári állományok tényleges helyzetének megfelelően.

A könyvtárak nagy része az adatokat mágnes- vagy lyukszalagon küldi be a központnak, és az feldolgozás után kiírt állapotban visszaküldi korrektúrára a könyvtáraknak, majd a Központi Szerkesztőség maga is ellenőrzi az adatokat.

Központi Szerkesztőség

A hivatal két részből áll, az egyik a címetek kezeli, a másik a testületi szerzői névtárakat. Mindekettő lényegében ugyanazt csinálja: ellenőrzi, módosítja és hitelesíti a könyvtárak régi és új bibliográfiai adatait. E központi szerv működésére azért van szükség, mert az adatszolgáltatók nagy része nem rendelkezik a feldolgozáshoz szükséges műszaki feltételekkel, és nem alkalmazzák egységesen a katalógizálási szabályokat. Továbbá: minden cím vagy név csak egyszer vehető jegyzékbe, amit csak egy központi szerv képes megvalósítani.

A Központi Szerkesztőség hat online terminált vesz igénybe. Jelenleg – sajnos – csak azonosító szám alapján, nem pedig címszavak vagy testületi szerzők alapján tudnak adatot keresni. Betűrendben csak az offline kiírásokban lehet keresni, minden más műveletet online végeznek.

Az Országos Adatrendszer adminisztratív szervezete, kiadványai

A rendszernek három tanácskozó testülete van. A legfelső szintű testület az *igazgatótanács*, amelyikben valamennyi, a központ anyagi fenntartásában részt vevő intézmény képviselve van. Ez a tanács dönt szervezeti ügyekben, új tagok felvételében. A következő szint a *végrehajtó bizottság*, amely a napi rutin kérdésekben

dönt, és koordinálja az adatfeldolgozó központ, a központi kiadóhivatal és a könyvtárak munkáját. A harmadik testület a résztvevő könyvtárak munkacsoportja, amely döntési joggal nem rendelkezik.

Az adatfeldolgozást a Német Könyvtári Intézet (German Library Institute) végzi, saját számítógéppel. Az adatbázis alapján a résztvevő könyvtárak számára készült kiadványok a következők:

- *Gesamtverzeichnis der Zeitschriften und Serien (GZS)*
Megszűnt 1978-ban
Címek száma: 25 612
Állományi tételek száma: 90 520
Oldalszám: 1350
Ár: 218.— DM
- *Gesamtverzeichnis Deutschsprachiger Zeitschriften und Serien (GDZS)*
Megszűnt 1978-ban
Címek száma: 47 735
Állományi tételek száma: 224 344
Oldalszám: 2500
Ár: 498.— DM
- *Gesamtverzeichnis der Kongress-Schriften (GKS)*
Főkötet + kiegészítés
Címek száma: 32 000
Állományi tételek száma: 80 000
Oldalszám: 1738
Ár: 360.— DM
- A teljes adatbázis mikrofilmlapos kiadása, 1979 január
Címek száma: 177 000
Állományi tételek száma: 567 000
Oldalszám: 86 mikrofilmlap
Korlátozott példányszámban terjesztve
- Különleges könyvtárközi kölcsönzési kiadás, 1980 április
Címek száma: 185 000
Állományi tételek száma: 504 000
Oldalszám: 89 mikrofilmlap
Kiadó: Verlag O. Harrassowitz, Wiesbaden
- Egyesített testületi szerzői katalógus (kiadás alatt)
Címek száma: 80 000 testületi szerző
Ár: nyomtatott példány 850.— DM; mikrofilmlap 65.— DM.

Távlati tervek

A jövő fejlesztési tervei két területre irányulnak.

Csatlakozás az EURONET/ODIN rendszerhez online könyvtárközi folyóirat kölcsönzési rendszerrel kombinálva

Az EURONET az Európai Gazdasági Közösség adatközlő rendszere, az ODIN ennek nyugatnémet megfelelője. Az NSZK kormánya már engedélyezte a csatlakozást, az előkészületek folyamatban vannak.

A tervek szerint nemcsak lelőhely-információkat, hanem magukat a dokumentumokat is szállítani fogják közvetlenül a felhasználónak vagy a megrendelő könyvtárnak.

Teljesen online közvetíthető katalógus rendszer kifejlesztése valamennyi résztvevő könyvtár számára

A jelenlegi rendszer csak részben biztosít online szolgáltatásokat. A könyvtárak jó része mágnesszalagokat küld be feldolgozásra, a kommunikáció Nyugat-Berlin és a résztvevő könyvtárak között mikrofilmlapok útján megy végbe. A közeli jövőben egy teljesen online rendszer kifejlesztését tervezik az adatbázis növelésével az egész NSZK könyvtári terület kiszolgálására alkalmas kapacitással.

/NEUBAUER, K. W.: The National Serial Data System in the Federal Republic of Germany. = Serials Review, 7. köt. 1. sz. 1981. p. 73–79./

(Takács Vilmos)

Az újság helye a könyvtárakban

A tudományos könyvtárak általában nem szívesen foglalkoznak újságok gyűjtésével. Egyrészt tartalmilag nem tekintik őket az információkat kellő mélységben feltáró elsődleges forrásoknak, másrészt napi megjelenésük, formájuk és terjedelmük okoz nehézséget valamennyi könyvtári munkafolyamatban. A meglévő gyűjteményeket inkább csak a kötelepéldány rendelkezések formális betartása hozta létre.

Tekintettel történeti forrásértékükre, elsősorban a kutatók, történészek, publicisták és a hozzájuk csatlakozó egyes könyvtárosok törekvései nyomán kezd elbírálásukban pozitív szemléleti változás mutatkozni az utóbbi időkben. De a velük kapcsolatos formai nehézségek továbbra is fennállnak. A gyakorlati megoldást a technika fejlődése, főként a mikrofilmes tárolás lehetősége ma már reményteljesebbé teszi.